

יומא יד: טו

משה שווערד

תלמוד בבלי מסכת יומא דף יד עמוד א

משנה. כל שבעת הימים הוא זורק את הדם, ומקטיר את הקטורת, ומיטיב את הנרות... אלמא קטורת ברישא והדר נרות,
• קטרת-נרות

תלמוד בבלי מסכת תמיד

ורמינהו: מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, ומי שזכה במנורה, ומי שזכה בקטורת!

- נרות-קטרת
- אלא אמר רבי יוחנן: מאן תנא סדר יומא - רבי שמעון איש המצפה הוא.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף כה

ורמי סדר יומא אסדר יומא, דתנן: פייס השני - ... ומי מדשן את המנורה ומי מעלה אברים לכבש. פייס השלישי: חדשים לקטורת

- נרות-קטרת
- אמר אביי: לא קשיא: כאן - בהטבת שתי נרות [דף יב], כאן - בהטבת חמש נרות [דף כה].
- כל: ה' נרות-קטרת-ב' נרות

תלמוד בבלי מסכת יומא דף יד עמוד ב

והא אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא, בדם התמיד מפסיק [בין הטבת ה' נרות לבין הטבת ב' נרות] להו!

תלמוד בבלי מסכת יומא דף לג עמוד א

אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא, ואליבא דאבא שאול: מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת, מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים, וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי, ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות.

- [1] והטבת חמש נרות
- [2] לדם התמיד
- [3] להטבת שתי נרות
- [4] קודם לקטורת

תלמוד בבלי מסכת יומא דף יד עמוד ב

הא [סדר יומא]- לרבנן. דתניא: לא ייטיב את הנרות ואחר כך יקטיר, אלא יקטיר ואחר כך ייטיב.

- [1] דם התמיד
- [2] והטבת חמש נרות
- [3] קודם לקטורת
- [4] להטבת שתי נרות

תלמוד בבלי מסכת יומא דף טו עמוד א

רב פפא אמר: לא קשיא;

- הא [דף יב] - רבנן: קטרת-ב' נרות
- הא [דף כה]- אבא שאול: ב' נרות-קטרת

תלמוד בבלי מסכת יומא דף לא עמוד ב

הביאו לו את התמיד, קרצו, ומרק אחר שחיטה על ידו. נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות - אתאן לרבנן

- קטרת-ב' נרות

1. ספר איזהו מקומן

והתניא מערב עד בקר תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת כל הלילה:

א] פירש"י דשיערו חכמים חצי לוג לכל נר דיש בו להדליק כל הלילה בתקופת טבת ואם יותיר בקצרה יותיר. והנה לשון זו ד'שיערו חכמים' איתא במנחות פט., [אולם ביפ"ע שם הביא דבספרי פר' בהעלותך איתא דשיעור זה הוא הלכה לממ"ס.

והנה מלשון רש"י משמע שבבוקר מכבן ואם נותר זורק הנשאר, וכן מפורש ברש"י מנחות פט. וז"ל "וכן נותן אפילו בליל קצר, ומה שנשתייר בבוקר זורק לחוץ". ברם הרש"י בזבחים יא: כתב דאם תדלק שלישי היום לא אכפת לן.

2. תוספות הרא"ש מסכת יומא דף טו עמוד א

תן לה מדתה. [1] פירש"י ושיערו חכמים חצי לוג ואם יותיר יותיר, [2] וריב"א כתב שבליילי תמוז היו עושין פתילות עבות ובלילי טבת פתילות בנוניות והביא ראיה מן הירושלמי ר' שמואל בר רב יצחק בעי מעתה בתקופת טבת חצי לוג לכל נר ובתקופת תמוז חצי לוג לכל נר אמר ר' אבין מן הדא לית את שמע כלום בן ביבאי היה ממונה על הפקיע ומזיג את הפתילות וסבירא ליה להאי אמורא דעל הפקיע לאו היינו נגדא כדאמרינן לקמן בפ"ב.

3. ספר איזהו מקומן

ב] על השאלה הידועה מדוע קבעו חנוכה ח' ימים הלא היה שמן ללילה אחד - יש המתרצים שחילקו אותו השמן לח' חלקים. וצ"ע הלא דין הוא ליתן בה כדי מידתה, ותיירץ תוס' הרא"ש בשבת כג: דצ"ל דהיינו היכא דאפשר.

אמנם המאירי בשבת דף כ"א דחה תירוצי הנ"ל מצד אחר, דהלא אין סומכין על הנס ואיך יחלקו לכתחילה לשמונה. והנה משמע מדבריו דבעצם שיעור חצי לוג שמן אינו שיעור בגוף השמן, אלא הוא דין במעשה ההדלקה שצריך שיהא ראוי לדלוק מערב עד

בוקר, ואם ברור שידלק כן שפיר הוי אלא שאין סומכין על הנס.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף טו עמוד א

תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת כל הלילה מערב ועד בקר. וכתב הרשב"א בתשו' [שט]. ובנר מערבי בלבד הוא שהקפידה תורה להיות דולק והולך תמיד וכו' ואעפ"כ לא היו נותנין בה שמן יתר מחברותיה מפני שזהו עדות וכדתניא במנחות מחוץ לפרוכת העדות עדות היא לכל באי עולם ששכינה בישראל. מאי עדותה אמר רבא זו נר מערבי שהיו נותנין בה שמן כמדת חברותיה שממנה היה מדליק וממנה היה מסיים, והיינו דאם ישימו בה שמן יתר על המדה כבר לא יהא כאן עדות דהרי יאמרו הא דדולקת יותר הוא משום שמן שהוסיף בה.

כתב המאירי בסוגין, ולא עוד אלא שמתחילה אין מחנכין את המנורה בהדלקה אלא מבערב ונותן שם שמן כדי שיעור לילה ויום, ודבריו תמוהים דמ"ש חינוך מהדלקה עצמה שרק נותן בה שיעור שידלק עד הבוקר ולשיטתו שם כדעת הרמב"ם עי"ש דגם בבוקר היה מדליק עד הערב אבל ליכא דינא שידלק ברציפות ואדרכה היה נותן בה כשיעור חצי לוג ולמחרת שכבו היה נותן שוב. וא"כ חינוכה יותר מדינה, ועוד צ"ב דמקורו טהור מהיכא.

והנה הרא"ש בשבת [פ"ב סי' ז'] לגבי נר חנוכה כתב דכיון דקיי"ל בנר חנוכה דהדלקה עושה מצוה א"כ צריך שיהא בהדלקה כבר שמן כדי שיעור הדלקה ולא די בזה שהוא יוסיף אח"כ שידליק כשיעור דכיון דהדלקה עושה מצוה תליא בשיעור הנמצא שם בשעת ההדלקה.

5. גבורת ארי מסכת יומא דף טו עמוד א

דבר אחר מערב עד בוקר אין לך עבודה שהיא כשרה מערב וכו'. נראה לי דהאי דבר אחר לאו לאפלוגי אדרשא קמייתא דתן לה מדתה אתא דהא דתן לה מדתה מפשטיה דקרא דמערב עד בוקר נפקא והא דאין לך עבודה שכשירה מדרשא דאותו נפקא ליה. ועוד דהא משמע דכולי עלמא מודו בהאי דרשא אין לך עבודה כשירה כדמסיק ואבא שאול אמר לך שאני הכא דכתיב אותו. אלא האי דבר אחר הכי פירושו ועוד דבר אחר יש ללמוד מהאי מערב עד בוקר ומדסמיך ליה אותו דרשינן אותו מערב עד בוקר ולא דבר אחר ותרתו שמע מינה חד מפשטא וחד מדסמיך ליה אותו:

6. ספר איזהו מקומן

בן אימתי זמן הדלקת המנורה:
הרש"י כת"י במנחות פט. כתב שזמנה משקיעת החמה ועד הבוקר, ומבואר דעתו דמדליקה בלילה לאחר שקיעת החמה, וכן מוכח דעת התוס' שם (ד"ה אין לך), וכן שיטת האבן עזרא (שמות יב. ו.).
אולם הרמב"ן שם נחלק על האבן עזרא הנ"ל וס"ל דזמן הדלקתה בשעת הקרבת התמיד של בין הערבים, וקודמין לו הדלקת הנרות. וכן מוכח מדברי תוס' להלן עא. (ד"ה ולטיט), וכן משמע נמי מפרש"י בסוגיאין ובזבחים יא: על הא דקתני אין לך עבודה שכשירה מערב עד בקר אלא זו בלבד, ודו"ק שלפי זה לא קשיא קושית תוס' הנ"ל.

7. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן כא

אך עדיין קשה טובא הא מ"מ כיון דמצותה להיות דולקת בלילה ולא ביום נמצא זה דמדליק מבעוד יום הוא לצורך הלילה א"כ איך דוחה שבת הא הו"ל עולת חול בשבת דהא ההדלקה היא לצורך מוצ"ש דבשבת ליכא מצוה שתהא דולקת: ואפשר משום תוס' שבת דבתוס' שבת שהוא לילה צריכה להיות המנורה דולקת כיון שמצותה כל הלילה א"כ הו"ל עולת שבת אך זה דחוק דבשביל תוס' שבת תיחשב עולת שבת ועוד יותר יש להקשות מההיא דחגיגה (כ"ו ע"ב) דאומרים להם לע"ה הזהרו שלא תגעו בשלחן ואמרינן שם דמש"ה אין אומרים להם ג"כ שלא תגעו במנורה משום דשלחן כתיב ביה תמיד מנורה לא כתיב בה תמיד וכתב רש"י ז"ל ויכול לסלקה ולהטבילה ע"ש והא טומאת ע"ה צריכה הערב שמש כמה שהוכיחו התוס' חגיגה (כ"א ע"א) ד"ה האונן והערב שמש הוא צאת הכוכבים כדאמרינן בברכות (ב'). א"כ ע"כ ידליקה לאחר צאת הכוכבים ומוכח דאף לכתחילה יכול להדליקה לאחר צאת הכוכבים ויכולים ע"ה ליגע במנורה וא"כ קשה טובא כיון דלכתחילה יכולים להדליק בלילה איך הדלקת הנרות דוחות שבת ויוה"כ וצ"ע"ג: ובעיקר מ"ש הגבורת ארי דהדלקת הנרות היתה לעולם עם תמיד של בין הערבים נראה דאי אפשר לומר כן דהא בתקופת טבת שנותן בה שמן שיכולה לידלוק רק כל הלילה בצמצום כדאמרינן במנחות (פ"ט.) ע"כ ההדלקה היתה סמוך לחשכה דצריכה להיות דולקת כל הלילה דאם כבתה קודם אור היום צריך לחזור ולהדליקה כמ"ש רש"י ז"ל שם (פ"ה ע"ב) וזה דאמרינן בפסחים (ג"ט.) להד מ"ד נרות קודמות לפסח והיינו תיקף אחר תמיד של בין ערבים הוא משום דבימי ניסן יכולה לידלוק יותר מלילה.

8. רא"ש על יומא פרק ראשון

ועמד בין הבדים והזה אחת למעלה ושבע למטה כנגד הכפורת. ואין צריך שיגיע בכפורת אלא כמצליף. [1] ופירש רש"י כסדרן אחת למעלה ושבע למטה. [2] והתוספות מפרשין שלא היה צריך לכיון שיהיו כסדרן אלא באחת של מעלה מצד גב ידו למטה ומזה כלפי מעלה. ובשבע של מטה מצד גב ידו למעלה ומזה כלפי מטה.

9. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף טו עמוד א

והנכון כמו שפירש ר"י ז"ל דכולה מילתא כמצליף להכות הן במקום אחד ממש או זו סמוכה לזו ובלבד שתהא עד טיבורו, ומיהו פעמים שהלוקה ידיו כלפי מעלה ופעמים כלפי מטה, כי כשמכין אותו לאחוריו היו ידיו ואצבעותיו פונות למטה וכשמכין אותו לפניו היו פונין למעלה, וכן הכהן המזה אינו מתכוין אלא שלא יצאו ההזאות מחוץ עובי הכפורת, וכשיפלו לארץ אינו מקפיד אם כולן נופלות במקום אחד או זו סמוכה לזו, אלא שבאחת יצדד ידו למעלה ובשבע יצדד ידו למטה כדפירש רש"י ז"ל וכדתניא עלה לקמן.

10. שערים מצויינים בהלכה

דף טו: ניתב ברישא דחטאת והדר ניתב דעולה. נ"ל דקושית הגמרא הוא משום דלעולם החטאת קודם לעולה, דהכי תנן במס' זבחים (פט.) דם החטאת קודם לדם העולה, ופרש"י אם שניהן שחוטין ועומדין ליזרק יש להקדים דם החטאת, וא"כ ה"נ כן. ומשני דהכא שאני דעצם הקרבן עולה היא.

11. שערים מצויינים בהלכה

מידי דחטאת שדי אעולה. אפשר לומר הטעם דהתורה אמרה לעשות מקצת מעשה חטאת בעולת התמיד, דאיתא במדרש (פ' פנחס) תמיד של שחר מכפר על עבירות שבליה, ותמיד של בין הערבים מכפר על עבירות שנעשו ביום, וכיון שיש בה ענין כפרה עושים בה מקצת מעשה החטאת.

12. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף טו עמוד ב

וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד. [1] פרש"י ז"ל כי כל רוח מזרחית היה בלא יסוד חוץ מאמה אחת סמוך לקרן צפוני, וכן ברות דרומי היה בלא יסוד חוץ מאמה אחת סמוך לקרן מערבי. [2] ואחרים מן הגאונים ז"ל פירשו כי לכל היה יסוד חוץ מקרן מזרחית דרומית ממש אמה מכאן ואמה מכאן, ודברי רש"י ז"ל עיקר וכן מוכח בזבחים.

13. ספר איזהו מקומן

כיון דאמר מר כל פינות וכו' לא יהו אלא דרך ימין למזרח ברישא בההוא פגע - הקשה רש"י שהלא רק בחטאת צריך לעלות בכבש ולפנות לימין, והכא מיירי בעולת התמיד שנותן דמיה למטה, ותיירך דמ"מ כיון שבחטאת צריך ליתן בקרנות הללו, ה"ה בכל הדמים מתחיל להקיף דרך דרום כשפניו למזבח ומשם פונה לימין.

אולם כפי' הרא"ש בתמיד שם כתב דמתחיל בקרן צפונית מזרחית "לפי שהוא מקום לשחיטה", ונראה כונתו דקדשי קדשים שחיטתן בצפון, וקרן זו הסמוכה ביותר למקום השחיטה, וכנראה שהיה קשיא ליה קושית רש"י כאן, אבל צ"ע שהוא נגד סוגיית הגמ', ונראה שהוא מפרש כפירוש התוס' כאן ד"ה ניתב ברישא, ודו"ק.

14. הערות הגרי"ש אלישיב

צאו והביאו טלה מלשכת בית הטלאים וכו'. ופירש"י שהיו הטלאים שם מבוקרים והנה התוס' בסוכה [מב. ד"ה שאינו] כתב לחדש דדין ביקור הוא לעיכובא וא"כ אם שחט חטאת ונמצא בלא מום כיון דלא ביקרו פסול הוא ושוב מביא קרבן אחר.

עוד כתבו האחרונים דנראה דדין ביקור הוא דוקא שכבר הוקדש לקרבן ואם יבקרזהו כשהוא עדין חול לאו שמיה ביקור.

והנה השאג"א בכמה מקומות, כתב לחלוק על תוס' מכמה צדדים ואחד מראיותיו הוא משילהי מרובה [פב ב] דמבואר שם בגמ' שהורידו מהתומה דינרי זהב ואלו שבחוץ העלו כבש לתמיד ובפשטות מיד הקריבוהו דאין מסתבר לומר דהעלו בשביל כמה ימים לאחר מכן. הרי לנו שביקור אינו מעכב, וכתב לדחות הראיה דכיון דאלו מבחוץ נמי ישראלים היו אפשר שהקדישום כבר מבחוץ וביקרוהו כמה ימים קודם.

ולכאורה יש להוכיח ממקום אחר דלא כדברי התוס' דהנה נתבאר בסוכה [מא א] דמשחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהא יום הנץ כולו אסור ונתבאר שם בגמ' דהתקנה היתה דמהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלו בהאיר המזבח השתא נמי ניכול ואינהו לא ידעי דאשתקד דלא הוה ביהמ"ק האיר מזרח התיר השתא דאיכא ביהמ"ק עומר מתיר ומקשה הגמ' דאיבני מקדש אימת אי נימא בשיתסר הרי התיר האיר המזרח אלא דאיבני בחמיסר א"כ מחצות מותר דאין ב"ד מתעצלין בו לא צריכא דאיבני בליליא. ופירש"י ולא יספיקו להקריבו קודם חצות.

ולכאורה צ"ב דהא איתא במנחות דאין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר וא"כ כשיבנה ביהמ"ק בליליא הרי יצטרכו לחנך המזבח בתמיד ובל"ז א"א להקריב העומר והשתא היאך יקריב תמיד הא אינו מבוקר הוא דהרי כל זמן שלא נבנה ביהמ"ק לא שייך ביקור דהרי לא שייך קדושת קרבן ואינו בכלל קרבן הוא שיכא בו ביקור וא"כ שאין המזבח מתחנך לא שייך בו הקרבת העומר וא"כ גם כשיבנה ביהמ"ק בלילה של ט"ז מעוכב הוא מהקרבת העומר והאיר המזרח מתיר. אלא מוכח דאי ליכא ביקור אינו מעכב הוא.

ויש לדחות קצת דכיון דמצד העומר כבר שייך לאקרובי דהרי איכא מקדש ומזבח ורק חסר בהכ"ת של ההקרבה דמ"מ לא נתחנך המזבח א"כ ודאי אין האיר המזרח מתיר. וזה דוחק גדול דמ"מ ליכא מציאות של הקרבת העומר א"כ לאו בכלל אקרובי הוה וא"כ לכאורה איכא ראייה דלא כהתוס' אלא דביקור אינו מעכב וכהשאג"א.

15. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף טו עמוד ב

היתה במקצוע צפונית מערבית. פי' במקצוע צפונית מערבית של לשכה גדולה הנקראת לשכת בית המוקד, והיא מצד העזרה של מקום המזבח, חציה בעזרה וחציה בחול וכדאמרינן לקמן מקצתן בקדש ומקצתן בחול, והיו בלשכה זו ארבע לשכות קטנות כדתינן לקמן, ובתוך מילואה של לשכה גדולה פרש"י ז"ל שהיו עושין מדורות גדולות לחמם הכהנים שהיו מהלכין ברצפה, [1] וכן בלשכת בית המוקד הקטנה להתחמם שם הצנועים, והקשו על זה מהא דאמרינן בפ"ק דשבת (כ' א') במושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד, וכיון שאין במדורה זו צורך קרבן למה מבעירין בה יותר משאר מקומות, ותירצו דכיון דאי אפשר לעבודה בלא כהנים, והבערה זו לצורך כהנים, הרי הוא כצורך עבודה, [2] ואחרים פירשו דבלשכת בית המוקד הקטנה היו עושין בה מדורה לצורך קיום האש שבמערכה, מעצי המערכה, שאם יכבו גחלים שבמערכה, יוסיפו עליהם מגחלים שבמדורה זו לאכול האברים שבמזבח, ועל זה אמרו אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד וכן פירש ר"ה ז"ל, ובעל הערוך ז"ל פירש כי משם היו מדליקין האש במזבח החיצון, וזה נכון, דאילו לקיום האש מערכות אחרות היו שם כדאיתא לקמן במכילתין (מ"ה א'), ולא שכיח שיכבו אותן מערכות לגמרי, שהרי לא כבו הגשמים את אש המערכה.

16. ר' עובדיה מברטנורא מסכת מידות פרק א משנה ו

בה יורדין לבית הטבילה – [3] באותה לשכה היה יורד הכהן שראה קרי והולך במחילה (שאחר) צ"ל שתחת] בית המקדש לבית הטבילה, ושם מדורה שמתחמם בה הכהן לאחר שטבל ועלה ונסתפג, ולשכת המוקד היא קרויה, והיא פתוחה לבית המוקד הגדול:

17. תפארת ישראל - יכין מסכת מידות פרק א משנה ו

מח) לשכת עושי לחם הפנים. שם לשין ואופין אותן במקום הקודש, ונראה לי דהנך ב' לשכות מדעשויות לדברים קדושים, להכי הכינום בדרום של בית המוקד, דהיינו בחצי שלפנים שהיה קדוש, ואתיא כמאן דאמר דלחם הפנים נאפות בפנים [כמנחות פי"א]:

בחול, ומפרש התפא"י בתמיד (פ"א אות כ"ג)
 לפי שצריך הממונה על החותמות לישב שם
 כל היום ואין ישיבה בעזרה, ועוד משום
 ששם גנזו גם אבני המזבח ששקצום העכו"ם
 [עי' תוס' ריש טז.] לכן היתה בחול בגלל
 האבנים המשוקצות.
 ולשכת בית המוקד היתה גם בחול, ומפרש
 התפא"י (שם אות כ"ג) משום שמתחממין שם
 כהנים טמאים לאחר שטבלו, ועוד משום
 ששם יורדין הטמאים לבית הטבילה.

19. שו"ת יהודה יעלה (אסאד) חלק א - אורח חיים סימן ל

וע"ד פלוגתת הט"ז בא"ח סימן קנ"ד סק"ז דטוב יותר להוריד מקדושתו טפי מלגונזו אם אין ראוי יותר לקדושה חמורה והבכור שור בחי' מגילה דף כ"ו פליג עלי'. ורצונך לידע הלכתא.
 הנה תשובת תועפות ראם שדחה לראי' הבכור שור אין הספר תח"י. וזה רבות בשנים העליתי בתשובת שאלה אחד בעניותי שלא ידעתי אז מדברי הבכור שור וראיותיו דפליג על הט"ז. הבאתי ראיה זו דתב"ש בהיפוך לאידך גיסא. ואעתיק לפני מעלתו נ"י מקצת גרגיר זו וזה לשונו. הנה באבני מזבח ששקצום יוונים גנזום חשמונאים בלשכת מזרחית צפונית בע"ז נ"ב וביומא ט"ו ממתני' דמדות פ"א. וקשה לי מ"ט לא גנזום בקרקע אצל ת"ח כמו בספרים ומטפחת שבלו. א"נ ה"ל לדונם בשוחק וזורה וכו' ולאבדם כיון ששקצום לע"ז וצ"ע לכאורה והיה נ"ל מזה ראיה לט"ז בא"ח קנ"ד סס"ק ז' כו' הנ"ל. ולכן אבני מזבח הרי ראויים היו עוד לשאר תשמיש ר"ל אחר שיבטלום מע"ז ע"י שבירה דלמזבח הוא דפסולים דשלימות בעי' אבל לביהכ"נ חוץ למקדש או לבנין ביהמ"ד חזיין והיינו גניזותן לכן גנזום רק בלשכה כדי שיהיו ראויים בכל עת הצורך כו'. ושוב ראיתי בריתא בערוכין /בערכין/ דף וי"ו ו' /כ"ו/ שם שהתנדב קורה ושם כתוב עלי' כו' יגוד וישתמש במותר. ומבואר ברש"י ותוס' שם /ערכין ו' /בד"ה יגוד ולא יהנה מאותו חתיכה שכנגד השם וכו' ר"ל משום דאסבה"נ = דאסור בהנאה = מקום השם כהקדש ע"כ יגנוז וא"א לבנותו תוך ביהכ"נ אף דתשמיש קדושה הוא א"כ ע"כ דברי הט"ז אמורים רק בתשמיש קדושה שאין אסבה"נ ולא בקדושת השם עצמו. ולפ"ז גם להט"ז עדיין קשה מאבני מזבח שהן קדושת הגוף ואסבה"נ אמאי סגי להו לחשמונאים שגנזום בלשכה. טפי ה"ל לגנזום בקרקע כיון דאסבה"נ וא"א לעשות בהם תשמיש קדושה וכמו בס"ת שבלה ושם שעל הקורה: ועוד אפילו גניזה נמי לא סגי להו כיון ששקוצי' לע"ז בעי' שוחק וזורה כו' לאבדם לגמרי מן העולם וצ"ע. ונ"ל לחלק כיון דא"א אוסר דבר שאינו שלו אם כן מה"ת לא נאסרו כל האבנים גם למזבח רק רבנן גזרו בהו ואף למסקנ' ש"ס בע"ז דף נ"ב ע"ב דקנו להו נכרים ע"י שבאו בה פריצים וחללוהו ונאסרו שפיר מה"ת בתשמיש ע"ז מ"מ הרי מה"ת אפשר למיתברניהו ולשקלינהו לנפשייהו אלא דלאו אורח ארעי' הוא לשמש בהו הדיוט כדמסיק שם וזה נמי רק מדרבנן. ודאי כל זמן דלא תברניהו מה"ת היו אסורים ולא היה סגי להו בגניזה בלישכה. אבל נ"ל דתברניהו מקודם דתו לא הוי רק אי' דרבנן הדיוט כנ"ל. לכן לא הוצרכו לאבדם בשחיקה וזורה לרוח ולא לגנוזה בקרקע אלא סגי להו בגניזה בלשכה עכ"ל מאז. הנה כוונתי לראי' התב"ש ובהיפוך אדרבה ראיה מזה לט"ז הנ"ל וגם שוברו עמו כדדחי בתשובת תועפת ראם שהבאת והנאני: הכ"ד י"נ ואוה"נ הדש"ת הק' יהודא אסאד.

20. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן לח

ס"ת שבלה אם מותר להחזיקו במקום מכובד בביהכ"נ ג' סיון תשכ"ט מע"כ חתני כבני אהובי הרה"ג מהר"ר משה דוד שליט"א.
בדבר ס"ת שבלה כשרוצים להחזיקו במקום מכובד בביהכ"נ אם רשאים או שצריכים דוקא לגנוזו בקרקע, יפה הורית שליכא שום חסרון כשיחזיקוהו במקום מכובד, ואולי עוד עדיף כדכתבת דכן יש להיות לטעם הר"ן במגילה דף כ"ו ע"ב שזה שמניחין בכ"ח = בכלי חרס = דעושין לו תקנה כמה שאפשר. וזה פשוט וברור כמפורש בערוך השלחן או"ח ח' ס' קנ"ד סע' ח'. ולע"ד לית מאן דפליג זה ואין כוונת הפמ"ג בזה שכתב במשבצות סימן קנ"ד ס"ק ה' שהוא חובה לומר שהוא חובה לגנוזו בקרקע ולא

להחזיקו בביהכ"נ, אלא כוונתו שהוא חובה כשגונזין בקרקע דוקא בקבר ת"ח ולא סתם בקרקע, ומפורש כן בדבריו שכתב ומ"מ בס"ת משמע דוקא בקבר ת"ח הא בקרקע כך לא, שפשוט שפירושו בקרקע שלא בקבר ת"ח לא, וגם מוכרח זה דהא קאי על מה שבמטפחות ס"ת שבלו כתב המחבר בסעי' ד' יכולין לעשות מהן תכריכין למת מצוה שפירושו שרשאיין להשתמש בהן למת מצוה ולא שהוא חובה, שהתם הוא משום שלגנוז בקרקע יש טעם לומר שעדיף שאין משתמש בהן בכלום, ולעשותן תכריכין למת מצוה הוא תשמיש להדיוט, דכן מפורש בב"ח יו"ד סימן רפ"ב שכתב פי' דבר זה לעשות תכריכין למת מצוה אינו בזיון וזו היא נמי גניזתן אבל אם יגנוז אותם בדין גניזה, היינו לקוברם בקרקע, עדיף טפי, ומפרש בהלפיכך שבטור שקאי על מה שכתב כל תשמישי הספר שיש בהן קדושה אסור לנהוג בהן בזיון, לפיכך שהוא מצד איסור בזיון מותר לעשות תכריכין למת משום שאף שהוא משתמש בהם להדיוט ליכא עכ"פ בזיון עיין שם. וא"כ כשנדייק ממה שבס"ת שבלה לא כתב יכולין לגנוזו בקבר ת"ח אלא כתב וגונזין אותו שהוא חובה כדיוק הפמ"ג, הרי הטעם הוא משום דבקבר ת"ח שאינו תשמיש להמת עדיף גניזה זו מבקרקע סתם שלא בקבר ת"ח, ולא נימא שלקוברו בעצמו בקרקע עדיף אלא דאצל ת"ח הוא יותר כבוד, וע"ז ג"כ כתב שאין נוהגין כן אלא קוברין אותן גם בקרקע בפני עצמן אך נשאר בצ"ע, אבל להחזיקו במקום מכובד שלא בקרקע ודאי גם הפמ"ג סובר שעדיף מלגנוז בקרקע אף בקבר ת"ח. וכן הובא הפמ"ג בבאור הלכה, ותמוה על עה"ש שמשמע לו שהפמ"ג סובר דבקרקע בקבר ת"ח עדיף ממקום מכובד בביהכ"נ שליכא זה בפמ"ג, ולכו"ע בביהכ"נ במקום מכובד עדיף.

אך אולי מה שמחזיקין את היריעה הנמצאת מס"ת קבורה בקרקע בגרמניא /בגרמניה/ מפני הנאצים /הנאצים/ שנתבלה שם במקום מכובד אבל באופן שיראו אותה לזכרון רשעות הנאצים, הוא איזה בזיון, אבל מסתבר שאינו בזיון ואין לנו לבדות מלבנו לומר שהוא דבר בזיון. וקצת משמע במדות פ"א מ"ו והובא בימא ריש דף ט"ז מזרחית צפונית בה גנוז בני חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון, שלכאורה הי"ל לגנוז בקרקע דהאבנים הא לא מתקלקלים בקרקע שהיא גניזה היותר טובה ובפרט שמדינא היו מותרין בהנאה מדין ובאו בה פריצים וחללוה ורק משום שכיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא כדאיתא בע"ז דף נ"ב ע"ב לא היה קפידא שיתקלקלו בקרקע, ולכן משמע שהוא כדי שיזכרו רשעות היונים ולהודות להשי"ת על שהצילנו מהם, אך מ"מ אם היה מותר להשתמש בהם לא היו גונזים אותם בשביל זה ולהפסידם והוכרח לומר שלא היו רשאיין להשתמש בהם וצריכים גניזה שלכן גנוזם באופן תועלת זה, וא"כ ראייה דאין זה בזיון מה שניכר שביון אותם היונים הרשעים, דאם היה זה בזיון היה אסור כיון דאשתמש בהו לגבוה. וכמו כן בכאן אין זה בזיון מה שמחזיקים במקום מכובד אף שהוא באופן שניכר מה שעשו בהם הנאצים הרשעים. והנה אף שניכר שהנאצים התעוללו בה בבזיון גדול ליכא חיוב קריעה דאין חיוב הקריעה אלא על הרואין בשעת הביזוי דהוא בשעה ששרף או קרע ומחק הרשע, אבל הרואין אחר המעשה איך שהס"ת שרופה וקרועה ומחוקה אף שידוע שנעשה זה ע"י רשעים ליכא חיוב קריעה והתיבות שכתב הכומר על הגויל העובדא איך שבא לידו והוסיף דרך שבח שאע"ג שהשמים והארץ יאבדו דבר ה' לעולם תקום, משמע יותר שנתכוין לשמים אחרי ראותו מפלת רשעי הנאצים שלכן אין צורך להסירם מן הגויל, אך אם יהיה ניכר שנתכוין לאמונתו צריכין להסירם. והנני חותנך אוהבך בלו"ג, משה פיינשטיין.

21. הערות מהרב אלישיב

אבני מזבח ששקצום מלכי עכו"ם. ובע"ז (נד א) רצה להוכיח מהאי מילתא דאע"פ דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ בעשה בה מעשה שאני ותירצה הגמ' דשאני התם דאיכא קרא דובאו בה פריצים וחללוה. ופירש"י וכיון דיצאו לחולין קנינו עכו"ם בהפקירא ומשו"ה אסרום.

והנה דעת הרמב"ם [ע"ז בבית הבחירה ה"ז] דאע"פ שהמקדש היום חרב בעוונתינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בבנינו לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם וכו'. ובפי' הט"ז שם כתב דקדושת המקדש בירושלים קדשה לעת"ל נמי לפי שקדושת מקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה.

ונראה פשוט דאע"פ דבאו בה פריצים וחללוה והוציאו הקדושה לחולין. אין הכוונה דנתחלה המקום מקדושתו אלא הכוונה דבדין ממון הקדש יצא לחולין ואין כאן מעילה כבר ובממון שייך לעכו"ם כיון דחללו הוה הפקר וזכו בו אבל בעצם קדושתו הקדושה קיים הוא והבא לתוכו הוא בכרת. (ועי' מש"כ סוכה מ"ט ע"א).

יסוד זה לגבי חנוכה

יסוד זה נוגע גם לחנוכה. עיין **ברמב"ם** (הל' חנוכה ג:ב-ג) שכתב: **"וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס וימים אלו הן הנקראין חנוכה."**

ויש להקשות כמה קושייות. הא' למה הוסיף הרמב"ם "שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו," הלא הוא כבר כתב שהנס התחיל בכ"ה כסלו. **הב'** הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין ג:יא) כתב **"ואין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותיה בין הערבים"**. כלומר שאפילו אם חנך את המנורה ביום, אין מדליקין אותה אלא בין הערבים. **א"כ יש להקשות. מדוע אנו מתחילין להדליק בליל כ"ה כסלו. הלא החינוך המנורה, שהיה ביום כ"ה כסלו, היה בשביל ההדלקה של בין הערבים שלכאורה מתייחסת לכ"ו כסלו.** ונס השמן היה שהנר היה דולק מתחילת כ"ו כסלו וז' ימים אחריו. **ואם באמת טעם ההדלקה של ח' ימים הוא זכר למה שעשו בשעת הנס, היה יותר ראוי להתחיל להדליק בליל כ"ו כסלו ולא בליל כ"ה כסלו.**

ונראה לומר ע"פ היסוד הנ"ל, שאף שלדידן היום הולך אחר הלילה. **בעניני מקדש, הלילה הולך אחר היום.** ולכן כשמצאו הפך שמן ביום כ"ה כסלו, **היו מחנכין את המנורה מיד כדי שיהיה נדלקת בלילה שהיא גם חלק מכ"ה כסלו במקדש, כיון שהלילה הולך אחר היום.** ונמצא שבאמת הדליקו את הנר בכ"ה כסלו לפי חשבון המקדש.¹ אמנם אין אנו נמצאים במקדש, ואנו הולכים אחר החשבון שהיום הולך אחר הלילה. **לפיכך, אנו מדליקין בכ"ה כסלו בלילה לזכר מה שגם במקדש הדליקו בכ"ה כסלו בלילה.** ולפי טעם זה היה צריך הרמב"ם להדגיש "שהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו," משום שהסברא נוטה לומר שהיה ראוי להתחיל להדליק בכ"ו כסלו.²

¹ והנה, תירוץ זה מבוסס על היסוד שבמקדש הלילה הולך אחר היום. כלומר, שבעניני מקדש יש לוח אחרת מהלוח של ענינים חוץ למקדש. יסוד זה מבוסס על ב' הנחות. הא' שהכלל של בקדשים הלילה הולך אחר היום כולל גם עניני מקדש ולא רק קדשים בלבד. הב' שכלל זה משפיע על הלוח שבמקדש ולא רק על דינים מסויימים. וכבר כתבנו שהגמ' דנה לגבי אותו ואת בנו, שהיה ס"ד לומר שמכיון שבעניני קדשים הלילה הולך אחר היום, ה"ה לענין אותו ואת בנו. משמע מהגמ' שהכלל כולל דברים שאינם קדשים ממש, וממילא אפשר לומר שהוא כולל כל עניני מקדש, כן העיר החידושי בתרא (תמורה אות רמט). ובאמת יש ג' אופנים להבין את הכלל של בקדשים הלילה הולך אחר היום. הא' שכלל זה הוא רק לגבי עניני אכילת קדשים. [ועיין בתוספתא (קרבנות ו:ח) דתניא "ובכל מקום היום הולך אחר הלילה ולאכילת קדשים הלילה הולך אחר היום." ומשמע מהתוספתא דדוקא לעניני אכילת קדשים הוא דאמרינן שהלילה הולך אחר היום.] מהדיון לגבי אותו ואת בנו, קשה לומר שהכלל מוגדר רק לעניני אכילת קדשים. הב' הכלל כולל כל דיני קדשים. הג' הכלל כולל כל עניני מקדש. ושמו יש להביא ראיה לצד הג' ממה שמצורע חוב שהם כבר טהורים בלילה אסורים להכנס למקדש עד שייבאו את קרבנם בבקר. כלומר שאי אפשר להם להכנס למקדש בלילה כיון שבעניני מקדש הלילה הולך אחר היום, ועדיין לא נשלמה טהרתם עד הבקר. אולם יש לדחות ולומר שאין זה מדין שבמקדש הלילה הולך אחר היום אלא משום שהבאת הקרבן מעכבת אותם מלהכנס למקדש, ואי אפשר להביא את הקרבן בלילה. אמנם עיין במנחות (צט:): שמובא ברייתא לגבי לחם הפנים דתניא "רבי יוסי אומר אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום אלא מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילך שלחן בלא לחם." הרי שלפי רבי יוסי, צריכים לסדר את הלחם הפנים באופן שלא יהיה יום אחד שלם בלי לחם. ובהגדרת יום לענין זה, אפילו אם סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית, די בכך. ומבואר שגם בהגדרת יום לגבי הדין של לחם הפנים הלילה הולך אחר היום, והיום והלילה נחשבים ליום אחד. ומשמע שכלל זה שבקדשים הלילה הולך אחר היום הוא כלל הכולל כל עניני מקדש.

² עיין בפרי חדש (או"ח ס' תרע) שהקשה כן. ובתחילה הציע שבאמת מצאו את השמן בכ"ד והדליקו את הנרות בכ"ה בלילה. אך דחה הצעה זו מפני שהרמב"ם כתב בפירושו שמצאו את השמן בכ"ה כסלו. לכן הציע שההדלקה של יום כ"ה היא לא בשביל נס השמן, אלא בשביל הנצחון במלחמה, ורק ההדלקה של הז' ימים שלאחריו היא זכר לנס. ועפ"ז יישב הקושיא המפורסם של הב"י, למה באמת חוגגים את חנוכה לח' ימים, הלא הנס היה רק ז' יום מפני שהיה להם מספיק שמן ליום אחד. ובאמת יש להקשות על הפרי חדש. אם באמת אין אנו חוגגים את הלילה הראשון של הדלקת הנרות במקדש, א"כ יוצא שההדלקה הראשונה שלהם היתה בליל כ"ו וההדלקה הראשונה של נס היתה בליל כ"ז. ואף שיש לחגוג יום אחד זכר למלחמה, עדיין היה ראוי לקבוע מצות הדלקת נר חנוכה בליל כ"ו.